

HADTÖRTENELMI OKMÁNYTÁR

Des Alleurs francia altábornagy tudósításai a zsibói csatáról és a lipthói kuruc hadjáratról.

A legelső francia katonatiszt, aki mint XIV. Lajos megbízottja II. Rákóczi Ferenc főhadiszállásán 1704 elején jelentkezett, Fierville d'Herissy Lajos lovag, ezredes volt. Ez a derék francia tiszt azonban inkább katona, mint diplomata volt, ezért rövid idő múlva maga kérte a fejedelmet, hogy nevezze ki őt az újonnan alakuló francia gránátos-ezred parancsnokává. Rákóczi ezt a kérést teljesíthette, mert akkor, 1704 vége felé, már útban volt Magyarországra az a magasrangú francia tábornok, akit a Napkirály azért küldött Rákóczi kérésére hozzá, hogy a fejedelem katonai tanácsadójaként vegyen részt a hadműveletek irányításában és közvetítse a kapcsolatot Lajos király és Rákóczi között.

A választás nem volt szerencsés. Pierre Pucho comte de Clinchamp et marquis de Des Alleurs altábornagy, mogorva, dölyfös, 70 éves öregúr volt, aki nem tudta, de nem is nagyon akarta magát beleélni a kuruc háború egészen különleges viszonyaiba. Csak franciául beszélt, tehát a kuruc tábornoki kar legtöbb tagjával csak tolmács segítségével érintkezhetett. Bár képzett, művelt volt, a sajtáságos magyar harcmódot nem ismerte és esökönnyösen ragaszkodott a nyugati hadviselés szabályaihoz. Rákóczinak nem volt rokonszenves. Emlékirataiban mondja, hogy a francia altábornagy egyforma közönyösséggel képzelte mind a francia király, mind a magyarok ügyét. Egy egykorú francia vélemény pedig igen találóan állapítja meg róla, hogy küldetésével nem használt sem királyának, sem Rákóczinak.¹

Amikor Lajos király 1710. március elején megbízatásától felmentette, a viszony közte és Rákóczi közt már annyira fagyos volt, hogy búcsú nélkül hagyta el az országot. Mint hadvezér Des Alleurs csak egyszer szerepelt az egész háború alatt. Az 1705 november 11-én vívott zsibói csatában a kuruc harcrend jobbszárnyát vezette.

Magyarországi tapasztalatairól Des Alleurs altábornagy elég gyakran küldött jelentéseket Párisba. Tudósításainak tartalmát természetesen csak kellő kritikával használhatjuk forrás gyanánt, de ezek az írások másrészt nagyon érdekesek, mert képet adnak arról, hogy egy külföldi magasrangú, tapasztalt hadvezér

¹ Szerepléséről lásd *Márki Sándor* részletes tanulmányát a *Had-történelmi Közlemények* 1917. évfolyamában, és abban az értekezésemben, amely: *Les soldats français dans la guerre d'indépendance du Prince François II. Rákóczi*, — a Párisban megjelenő *Revue des Etudes Hongroises* 1955. évfolyamában. „Francia katonák II. Rákóczi Ferenc seregében” című értekezésem a *Magyar Katonai Szemle* 1955. évfolyamában jelent meg.

milyen szemmel nézte a magyar felkelés helyzetét és hadműveleteit. Jelentéseinek eredeti példányai a párisi külügyministerium levéltárában vannak, a „Hongrie et Transylvanie” jelzésű iratgyűjtemény különböző kötegeiben. Pillias Émil francia történetkutató fáradtságos, önzetlen munkájának köszönhetjük, hogy ezek közül legalább néhányat megismertünk. Pillias neve a magyar történeti irodalomban is jóhangzású. Évek hosszú során jóformán kizárólag a Rákóczi-felkelés franciaországi kapcsolatainak és adatainak feltárásával foglalkozott, tanulmányai Párisban, és magyar fordításban nálunk is megjelentek. Az alább közlendő tudósításokat tőle kaptam. A magyar történetírásnak is nagy vesztesége, hogy nemzetünknek e lelkes barátja 1940. május 27-én a belga harc téren elesett.

Des Alleurs két első tudósítása a zsibói csata után készült, a többit pedig 1709-ben írta. Ezeknek tartalma a pultavai csata utáni külpolitikai helyzettel, azután a szerencsétlen lipthói hadjárat előzményeivel, eseményeivel és következményeivel foglalkozik.²

Lettre de M. Desalleurs, reçue le 1° Janvier 1706.

15 novembre 1705.

Le 8° de ce mois, les ennemis s'approcherent de Carica³ que l'on avoit retranché avec toutes sortes de précautions parce qu'on avoit assuré le Prince Ragotzi qu'ils ne pouvoient passer que par cet endroit avec de la cavalerie et de l'artillerie. Nous les attendions avec une bonne disposition en ce lieu. Les ennemis ayant reconnu les difficultes de forcer ce passage marchèrent à Gibou⁴ éloigné de deux lieues de Carica. Le Prince Ragotzi y marcha avec presque toutes ses forces, nous avions aussy travaillé à fortifier ce poste mais avec moins de chaleur que le premier, faute d'outils, en sorte que les retranchemens n'avoient que deux pieds de profondeur, et les abatus imparfaits, il y avoit une montagne qui séparoit les retranchemens qui nous estoit toute communication, je me chargeay de deffendre celuy de la droite avec trois régiments, moitié allemand, et moitié hongrois, j'avois avec moy les grenadiers du Pce. Ragotzi, qui sont composés de cent françois et de cent hongrois, dont j'avois fait un corps de réserve, pour se porter où il seroit besoin. Toutes les troupes que j'avois avec moy pouvoient faire environ deux mille cinq cents hommes: le Comte forgatz⁵ qui estoit sur la gauche avoit avec luy environ quatre mille hommes d'infan-

² A zsibói csatát feldolgoztam: „II. Rákóczi Ferenc a Hadvezér” című könyvemben, mely a M. Tud. Akadémia kiadásában 1954.-ben jelent meg. „A lipthói kuruc hadjárat 1709. augusztusában” című, akadémiai székfoglaló értekezésem pedig az „Értekezések a Történeti Tudományok Köréből” sorozat 1955. évfolyamában látott napvilágot.

³ Karika.

⁴ Zsibó.

⁵ Forgách Simon tábornagy.

terie hongroise; le Prince Ragotzi estoit avec mille chevaux hongrois dans une plaine à un quart de lieüe des retranchemens, Caroly⁶ estoit derriere les ennemis avec huit mille chevaux hongrois, qui devoit les attaquer dans le même temps qu'ils nous attaqueroient. Le 11e environ midy nous aperçumes les ennemis se partager en trois, leur cavallerie marcher sur leur droite, six bataillons marcher vers les retranchemens du Comte forgátz et six droit à moy, qui attaquèrent les deux retranchemens en mesme temps, pendant que la cavallerie enemie tenoit les abatus pour pendre par revers ou par derriere, le retranchement du Comte fogast fust d'abord forcé sans que j'en eusse aucune connoissance; je repoussay trois fois les ennemis, je vis dans le moment de la cavallerie marcher pour me prendre par le flanc, et un bataillon de grenadiers danois monter sur mon parapet, ce qui m'obligea à faire une retraite à mes troupes, plustost qu'à les repousser une quatriesme fois, voyant que j'allois estre pris et coupé de tous cotés, n'entendant plus tirer de celuy du Comte forgast, je jettay toute mon infanterie dans les montagnes, avec ordre de se retirer à Samoswiwar⁷ ou le Pce. Ragotzi devoit se retirer, il s'est rendu environ la moitié de l'infanterie, le reste estant dissipé dans les montagnes. Caroly a mandé au Prince Ragotzi qu'il n'avoit point chargé les ennemis, parce qu'ils avoient mis deux escadrons dans un lieu serré où il n'a pu les attaquer, on le croit presentement entré en Transylvanie où je ne crois pas qu'il soit d'un grand secours; le Prince Ragotzi est à Belleheim⁸ où il attend des nouvelles de la marche des ennemis pour prendre son party, voilà nostre situation aujourd'huy 15e; Nous avons perdu vingt cinq pieces de canon. Les ennemis vont se rendre maistres de la Transylvanie estant favorisez par le temps et la saison, mais nous pouvons encore faire la guerre en Hongrie avec cette perte.

Monseigneur, pour comble de disgrace, j'ay perdu un chariot de mon equipage dont on a heureusement sauvé mes papiers, mes chevaux de main ont été brulez la nuit après le combat, tous ces malheurs ne m'empescheront point de faire ce que je dois jusqu'à la fin.

Lettre de M. Desalleurs, reçue le 1° Janvier 1706.

25° novembre 1705.

Sire,

Voicy l'estat de ce pays, depuis la malheureuse journée du 11° de ce mois, dont j'ay rendu compte à V. M. le 15°; Caroly entra dans Gibou le lendemain de l'action, ou il a pillé, à ce qu'il dit, une partie des équipages de l'ennemy, ce que j'ay peine à croire, et où il a pris dans un moulin vingt cinq prisonniers,

⁶ Károlyi Sándor tábornagy.

⁷ Szamosujvár.

⁸ Bethlen.

la plus part officiers, qui l'ont assuré avoir perdu douze cents hommes au retranchement que j'ay deffendu, nous avons marché dix jours sans pain dans les montagnes, dont nous sommes sortis par Kounar (ou Konnar?⁹) pour rentrer en Hongrie, on a laissé Caroly en Transylvanie avec un corps de sept mille hommes, pour y faire la guerre pendant l'hiver, et estre à portée de reprendre ce que les ennemis seront obligez d'abandonner quand ils seront contraints de retourner du costé de Vienne où nous avons quatre corps de troupes, en deçà et en delà du Danube, qui doivent estre presentement aux portes de Vienne. On s'est aussy rendu maistre de l'Isle de Schut¹⁰ ou l'on a des Ponts sur les deux bras du Danube. Caroly s'est rendu auprès du Pce. a qui il a dit qu'il avoit trouvé trois ou quatre occasions très favorables pour combattre les ennemis, mais que ses troupes avoient refusé de les attaquer, qu'il y a un découragement dans les troupes que ne peut se concevoir, J'ay cependant veu deux colonels qui ont dit au Prince que c'était Caroly qui n'avoit pas voulu qu'on attaquât les ennemis; qui croire et que penser.

Les principaux de Transylvanie sont venus prier le Prince d'envoyer à Constantinople de sa part et de celle des Etats de Transylvanie pour demander la protection de la Porte et luy offrir un tribut ce qui a été exécuté; mesures hors de saison. prises avec précipitation, formées par la crainte et l'extrémité, qui ne produisent ordinairement que des avortons.

Les médiateurs d'Angleterre et d'Hollande sont allez à Vienne s'aboucher avec Mr. de Marlboroug, ils ont échangé leurs pleins pouvoirs avant leur départ. Ils ont proposé une trêve à des conditions si extraordinaires, qu'on leur a répondu qu'il valoit mieux traiter de la Paix que de parler d'une Trêve qui mettroit les fers aux pieds et aux mains des hongrois, on verra au retour de ces médiateurs sy la scituation des affaires presentes augmentera les pretentions de l'Empereur, et si elle diminuera celles des Hongrois.

Le Prince commence à craindre que Berziny¹¹ ne songe plus à son interest particulier qu'à celui du Royaume, ce qui le fera aprocher du lieu ou se fera négociation, pour n'estre point surpris.

Le personne que j'ay à Tirnaw¹² m'écrit mais je ne reçois point de ses lettres, ainsy je ne sçay ce qu'on veut me dire sur ce qui se passe, comme je suis dans un pays d'où la vérité s'est retirée, je ne puis précisément sçavoir au l'on en est à cet egard, cependant je mettray tout en usage pour le découvrir. Ce qu'il y a de certain, c'est que presque tous les généraux et officiers souhaitent la paix.

⁹ Kővár.

¹⁰ Csallóköz.

¹¹ Bercsényi.

¹² Nagyszombat.

**Lettre de Des Alleurs de Patak, le 5. Aoust 1709, parvenu au Roi
le 17 Septembre.**

Sire,

Le Pce. Ragotzi a envoyé féliciter le Czar sur la victoire qu'il a mandé d'avoir remportée sur le Roy de Suede¹³ et il a écrit par la mesme voye au premier ministre de ce Pce pour l'exhorter a persuader son Maitre d'entrer en Pologne avec la plus grande partie de ses forces qu'il donneroit par la le moyen aux Polonais de faire une nouvelle et libre élection et de s'approcher en même temps des frontières de Silesie d'ou il feroit scavoir a l'Empereur que comme estant a les des confederes d'hongrie, il ne pouvoit se dispenser de solliciter pour eux la restitution de tous leurs priviléges et de les aider a les recouvrer si on leur refusait la justice qu'ils demandoient, et qui après cela le Czar pouroit s'entremettre pour procurer une paix générale dans l'Europe. je ne scay si ce projet n'est pas plus vaste que possible, mais il me semble que les mesures que l'on prend icy pour voir l'exécution de ce grand dessein, ne sont pas trop solides puisque la foiblesse des allemands ne les empechent pas de conserver ce qu'ils ont regagné, et de faire encore tous les jours de nouveaux progres sans qu'on se mette en estat de s'y opposer, cependant la campagne n'est pas encore commencée de ce costé cy du Danube, puisque les ennemys sont toujours dans leurs quartiers et qu'il n'y a qu'un corps de l'autre costé qui commence a agir et dont on attend a tous momens des nouvelles.

Si les allemands n'exécutoient pas leurs desseins de ce costé, c'est par ce que les hongrois ont une grande forest remplie de vilages ou ils se retirent, et ou l'on ne peut que très difficilement les joindre, je compte, quoy que ce corps fasse, qu'il repassera de ce costé cy vers le 15. d'Aoust et que les allemands y feront tout ce qu'ils voudront quand ils auront assemblé leur armée.

Je reçois dans ce moment une seconde relation plus ample et plus circonstantiée que la première que je joins icy, a laquelle on ajoute que l'on croyoit que le Roy de Suede estoit mort deux jours après la bataille qu'il avoit perdue, d'une blessure que il s'estoit faite a la cheville du pied trois jours avant le combat en passant un mauvais pont; il semble cependant que cette grande nouvelle doit estre confirmée par d'autres voyes plus seures et plus positives, que celles qui viennent de l'armée du Czar. Je n'ay reçu que hier la lettre dont Vtre Maté m'avoit honoré le 15. de Septembre 1708.

**Lettre de Des Alleurs a Patak le 8 Aoust 1709, parvenue au Roy
le 8. Octobre.**

Sire,

J'ai reçu en même temps les lettres dont V. M. a bien voulu m'honorer des 6, 13, et 20 Juin.

¹³ Poltawai csata.

Je suis ravy, que V. M. ayt approuvé l'envoy d'un officier auprès du Czar ou je le crois presentement arrivé et dont j'attends incessamment des nouvelles.

Je ne scai ou le Comte de Tournon a pris, que le Roy Auguste songeoit a la couronne de hongrie et qu'il promettoit d'appuyer les pretentions qu'a le Prince Ragotzi sur la Transilvanie, Je puis assurer V. M. que depuis trois ans le Roy Auguste et le Pce Ragotzi n'ont aucune correspondance ensemble et qu'il y a mesure une inimitié personnelle entre eu et que le Prince Ragotzi regarde le Roy Auguste comme un très dangereux ennemy s'il a entré en Pologne pour se mettre sur le Throne.

Les allemands n'ont encore rien fait, nous ne faisons rien non plus. Il est à souhaiter, selon mon avis, que la campagne se passe ainsy, parce que je ne vois nulle disposition de nostre part qui puisse faire espérer aucun bon succès, de sorte que je crois qu'il vaut mieux ne rien faire, que de faire mal; je ne scais si les dernières nouvelles que j'ay eues du Roy de Suede sont véritables, mais voicy qu'elles contiennent, que ce Prince a passé le Boristhène avec six cens chevaux, qu'on ne scait pas s'il prendra le party de se retirer en Crimée, ou s'il viendra du costé de la Moldavie pour rentrer par la Hongrie en Pologne vers l'endroit ou sera le Roy Stanislas. Sy ce Prince prend ce dernier party, il pourrait bien m'envoyer quelqu'un pour sonder ce que de ce costé cy sur son passage, sy cela arrivoit, je feray de mon mieux pour luy rendre service, et si je vois ce Prince, je l'exhorteray a la Paix autant qu'il me sera possible.

J'ose esperer Sire, que j'agiroy en cela conformement aux intentions de V. M. On attend tous les jours des nouvelles du Parti que le Czar aura pris après sa victoire sur le Roy de Suede et sy le Roy Auguste rentroit en Pologne, le Roy Stanislas se trouveroit dans un triste estat.

On apprend dans ce moment queles allemands ont jeté un convoy de vivres dans le grand Varadin,¹⁴ quoyque Caroly eust trois fois plus de monde qu'il n'y en avoit pour escorter ce convoy.

Lettre de Des Alleurs de Patak, le 15. Aoust 1709, parvenue au Roy le 17. Septembre.

Sire,

J'ay reçue la lettre dont il a plû à V. M. de m'honorer le 4. Juillet, j'ay informé V. M. par ma precedente du 11. de ce mois, que les hongrois avaiet pris quelques retranchements¹⁵ sur les ennemis sans avoir trouvé que tres peu de résistance. Ils n'avoient plus qu'un a prendre pour se remettre dans un assez grand pays at auroient par la obligé les Ennemis a se retirer et a abandonner peut estre les Villes des Montagnes¹⁶ pendant que

¹⁴ Nagyvárad.

¹⁵ A vavrisói sáncok, Liptó megyében.

¹⁶ A felvidéki bányavárosok.

le Général Heister est de l'autre costé du Danube pui pousse partout les hongrois, mais sur un bruit qui s'est répandu pue les allemands s'assembloient au nombre de 1700 hommes pour venir secourir leurs retranchements, les hongrois se sont retirés avec leur confusion et leur précipitation ordinaire, ainsy il n'y a plus que la foiblesse des Ennemys qui puisse encore maintenir ces gens cy pendant quelque tems puisqu'il n'y a rien a esperer de leur courage n'y de leur supériorité.

Lettre de Des Alleurs de Patak, le 29. Aoust 1709 reçue par le-Roy le 15. Octobre.

... Toutes les troupes hongroises qui etaient de l'autre costé du Danube ont été entièrement dissipées par l'approche de celles de l'Empereur; il n'y a eu que quelque infanterie qui s'est retirée dans un mauvais lieu nommé Simontorne,¹⁷ qui se rendra apparament, si les Allemands y marchent, comme deux autres places beaucoup meilleures que celle la, ont fait l'une par trahison l'autre par lâcheté: l'officier qui commandoit sous Esterházy est venu ici apporter la nouvelle de cette déroute... Cette malheureuse affaire s'est passé dans le temps que les hongrois auroient pris s'ils l'avaient voulu, les mauvais retranchements que les Allemands ont dans les villes des montagnes avec les troupes qui les gardent et auroient par ce moyen obligé le Général Heister a repasser le Danube. Et dans ce mesme temps Caroly avoit dix mil hommes, a laisser sortir et rentrer 2500 Allemands ou Rasciens par un chemin dans les montagnes, ou l'on ne scaurait passer que deux hommes de front et les a laissés tranquillement faire tout ce qu'ils ont voulu dans la plaine; on peut juger facilement par tout d'évenement, facheux qu'il n'y a ny remède ny conseil qui puissent prolonger longtemps cette agonisante guerre a moins d'un miracle, mais les hongrois ne paroissent guère propres a se l'attirer.

Közli
Markó Árpád.

¹⁷ Simontornya.

Sillye Gábor kormánybiztos jelentése a debreceni ütközetről

(1849 augusztus 5.)

A bécsi Hadilevéltár 1848—49-i iratanyagának felszabadulása nyomán, már 17 évvel ezelőtt kiderült, hogy Görgey augusztus 2-ára nem adott támadásra kényszerítő parancsot Nagy-Sándor tábornoknak; úgyszintén az is bizonyossá vált, hogy nem érkezhetett volna kellő időben a válságos helyzetbe jutott I. hadtest támogatására.¹ Mindamellettt többen, így főként Kacziány Géza, Sréter István és Pongrácz Aladár, azóta is az ellenkezőjét vitatták. Az utóbbi Pongrácz István állítólag meglevő, de kiadatlan egykorú naplójára hivatkozott, de nem volt hajlandó se megmutatni, se más formában a nyilvánosság elé vinni a — szerinte — perdöntő bizonyítékokat.

Ezúttal egy fontos okmányt szólaltatunk meg, az előljáróban említett két tétel további igazolásaként: Sillye Gábor kormánybiztosnak az ütközetre következő napon Kossuthhoz intézett, eddigelé ki nem adott jelentését.²

Sillye — mint írja — augusztus 2-án délután 2 órától 5-ig állandóan a csatatéren, még pedig, hivatali állásánál fogva, a hadtestparancsuok közelében tartózkodott. Sőt kétségtelen, hogy már a délelőtti órákban is találkozott Nagy-Sándorral. Hallania kellett tehát mindazt, amit az ütközet előzményeiről, valamint Görgey elmaradásáról beszéltek.

Sillye nem Görgey, hanem Kossuth embere volt, ennél fogva bizonyos, hogy a két vezető férfiú között támadt meghasonlásban nem Görgeyt pártolta, hanem megírta volna a kormányzónak mindazt, amit Nagy-Sándor környezetében vádként hallott. Ámde a zavarosfogalmazású jelentés egy szóval se említi ilyesmit, amiből az következik, hogy az ütközet előtt és alatt senki se hibáztatta Görgeyt. A vád 18-évvvel később hangzott el első ízben.

Itt következik a jelentés teljes szövege. Mint látjuk, megerősíti Máriássy ezredesnek azt az állítását, hogy a tisztikar egy része, közvetlenül az ütközet előtt, a harc színhelyétől több mint 4 kilométernyire eső Bika-vendéglőben ebédelt.³ Továbbá gyáva-sággal vádolja a — szerinte — ok nélkül megfutott császárhuszárokat, valamint a jobb szárnyon vezényelt Korponay ezredesét is, mert az elsők között menekült a csatatérről. A verekedés egyik okát pedig a lövészer-tartalék távollétében látja, bárha ez, a harc kezdetén aligha volt érezhető és így se a császárhuszárok, se Korponay megszaladását nem okozhatta.

¹ *Hadtörténelmi Közlemények*: 1927. évf. 48. és k. II.

² A bécsi Hadilevéltár régi jelzése szerint: *Feldacten der ung. Ins. Armee*, 1849. Fasc. VIII. Nr. 15.

³ „*Hon*”: 1867. évf. 264. 265. sz.

Az ország Kormányzójának

Kossuth Lajos úrnak!

Jóllehet nem tartozik körömhöz a hadfolytatásról jelentéseket tenni, de amennyiben a tegnapi napon f. hó 2-án Debreczen alatt történt csata olly zavaros eredményű volt, miszerint alig hihető, hogy Kormányzó úrnak ezen csatáról tudósította volna még eddig: ezennel Önt, hogy nevezett napon délutáni 2 órakor kezdődött csata az ellenség részére hozta a diadalt.

Az ágyúzás — a mi telepeink Ujváros¹ felé a téglavetőben lévén felállítva — 2 órától 5 óráig tartott, de akkor, jóllehet Nagy Sándor tábornok hadtestének balszárnya az ellentábornok hadtestének balszárnya az ellenséget már visszafelé nyomta, az ellenség jobbszárnyunkat, hol szuronyos honvédek és nemzetőrök s a császár huszárok egy része állott, sebes rohammal támadta meg; azonban a császár huszárok a muszka lovasság rohamát el nem fogadták, hanem a legnagyobb futásban hagyták el a csatátért.

Megkezdődvén a futás, lett az egész táborban, s az egész vidéken olly zavar, mellyet csak látás, de leírás után felfogni nem lehet: a hadsereg egy része, különösen az említett huszárok, a hadsereg tartalékjai, a társzekerek véget nem érő hosszúságban futottak Derecske, Bagos² és H. Pályi³ felé; a futást ébresztvén Korponai ezredesnek a futók közt a legsebesebb futás által lett részvéte, mert ő lóhalálában futott, és az egész futó sereg igyekezett, hogy a vezértől el ne maradjon.

Hogy a csatának végeredménye mi lett, ezt nem tudom, mert Nagy Sándor tábornok a honvédekkel, az ágyúkkal és a meg nem futott lovassággal még 5 óra után is folytatta a csatát, s a mint hírlík sebet is kapott, azonban az ágyúzás 6 és 7 óra közt már gyérebbe hallatszott, s az ellenség egyik szárnyának visszavonulását gyorsította.

Hogy ezen csata tökéletesen elveszett, s a mi seregünk tetemes veszteséget szenvedett, korántsem honvédeink gyávaságának tulajdonítható, hanem részint azon szerencsétlen körülménynek miszerint a tartalék munitio Kis Pércsen,⁴ vagy a mi még hihetőbb ott sem volt: részint pedig azon rendetlenségnek, miszerint a hadsereg tisztjeinek nagy része a városban ebédelt s az ellenség a támadást éppen ebéd idején kezdte meg; de legfőképp annak, hogy a császár huszárok gyalázatosan megfutottak a csata térről.

S így lett, hogy a mi seregünk — saját szavaink szerint — vad futásban menekült az érkezett tudósítások szerint 18000-nyi ellenség elől.

Ezen tudósítást mint szemmel látott tanu írom, ki 2 órától 5-ig voltam jelen a csatátéren, s onnan csak a huszároknak meg-

¹ Balmazújváros.

² Hajdubagos.

³ Hosszúpályi.

⁴ Most: Mikepércs.

futamodása után jöttem el s Kis Pércs felé Bagoson és H. Pályin keresztül N. Létának jöttem, hogy Szemere Bertalan Miniszterelnök úrnak, ki Batthyányi Kázmér Külügyminiszter úrral N. Létán van, a történekről tudósítást hozhassanak.

A dolgok ily állásban én már csaknem ki vagyok szorítva működési körömből; azonban mindent el fogok követni, hogy a hazának némi szolgálatokat tehessek, jelenbe innen mindjárt indulok vissza V. Pércsre⁵ s onnan Szabolcsnak az ellenség által még meg nem szállott részeibe; mert az ellenség Tokajnál a Tiszán ismét átkelvén, a megyének nagy része ismét ellenség uralma alatt van.

Ma fog Miniszterelnök úr és Görgey Arthur fővezér a felett határozni, ha vallyon az általam Szabolcsban felállított védserег szétolassék (így!) avagy együtt tartassék-e?

Kelt N. Létán, augusztus 5-án 849.

Sillye Gábor mp.
kormánybiztos

Ü. I. Épen ezen perczben érkezik Görgey Arthur fővezér Létára és már az ágyúk Debrecen⁶ felé indíftatnak.

* *
*

Mivel eddig még nem lett kiadva, itt közlöm Nagy-Sándor vezérkari főnökének ugyanaznap Biharkeresztesen írott, Görgeynek szóló rövid jelentését.⁷

Herr Obergeneral!

5. August 12 Uhr Mittags.

Wir werden von Übermacht derart verfolgt, dass wir bereits bei Keresztes sind; ein Theil des linken Flügels hat sich mit uns vereinigt, doch sind die Truppen ganz hin. General Nagy Sándor ist auch da, ist gegenwärtig bei der Arrièregarde. Wahrscheinlich werden wir hier angegriffen, aber stellen müssen wir uns.

Pongrácz mp.

Ez a jelentés annyiban fontos amennyiben azt bizonyítja, hogy Pongrácz őrnagy nem csupán augusztus 1-én vetette fel a Debrecen mellett vívandó harc tervét, hanem az I. hadtestre bomlasztóan hatott vereség után is, újabb megütközésre gondolt

⁵ Vámospéres.

⁶ Helyesen: Derecske.

⁷ A bécsi Hadilevéltár régi jelzése szerint: Feldacten der ung. Ins. Armeec. 1849. Fasc. VIII. Nr. 14. (Kis cédulára ceruzával írva.)